

Ervaringsgericht Onderwijs als antwoord

Vaak hoor je dat ons onderwijs te schools is, te veel op leerinhouden gericht en te weinig op creativiteit. Ondernemingszin zou te weinig gestimuleerd worden. Het ervaringsgericht onderwijs wil hieraan tegemoet komen door de zelfwerkzaamheid, zelfsturing en creativiteit bij kinderen centraal te stellen. In een maatschappij die naar rechts opschuift en waar de roep naar een traditionele aanpak met meer discipline, regels en externe sturing luider klinkt, is echter niet iedereen te vinden voor deze ervaringsgerichte aanpak.

In eufemistische termen wordt het Ervaringsgericht onderwijs dan afgeschreven als 'knuffelpedagogie'. Hoewel de geuite kritieken van weinig kennis van zaken getuigen en vele E.G.O.-geïnspireerde leerkrachten verbazen, bieden ze ons tegelijk een uitgelezen kans om op een andere manier duidelijk te maken waar het E.G.O. voor staat. We zetten enkele bedenkingen op een rij¹.

“Het Ervaringsgericht onderwijs heeft te weinig aansluiting gezocht bij de bevindingen van anderen en heeft zo ‘het hele onderwijs op z’n kop gezet.’”

Het E.G.O. ontstond in een tijdperk waarin ieder die ‘alternatief’ dacht, ervan droomde om een eigen school op te zetten – opgericht en gerund door ouders, onafhankelijk van het ‘heersende’ systeem. We wilden dit bij de start van het “project Ervaringsgericht onderwijs” in 1976 niet! Het was een bewuste keuze om geen apart model naast de bestaande scholen te ontwikkelen, maar aansluiting te zoeken bij het onderwijs zoals het was. Vanaf dag één is het E.G.O. ontwikkeld in nauwe samenwerking met praktijkmensen in bestaande scholen. De pioniersgroep bestond uit leerkrachten, met de hulp van de inspectie geselecteerd op hun bereidheid om mee te zoeken hoe het onderwijs beter kon aansluiten bij wat zich in kinderen afspeelt. De sessies werden geprogrammeerd door een gevestigde professionele organisatie voor basisschoolleerkrachten (C.O.V.). Voor een kritisch-emancipatorische beweging is het niet evident om zich zo met ‘het’ systeem te vereenzelvigen, men kan dus moeilijk zeggen dat het E.G.O. het onderwijs op z’n kop heeft gezet. Een minister kan dat. Niet een beweging die zich gewoon aanbiedt en waar mensen al dan niet op in kunnen gaan. Het feit dat duizenden leerkrachten zich door het E.G.O. aangesproken voelen, dat ze in grote getale nascholing volgen, dat lerarenopleidingen het in hun opleiding invoegen, dat de inspectie en de DVO² ons opdrachten geven om voor hen instrumenten te ontwikkelen rond kwaliteitszorg en dat ministers heel wat zien in onze manier om zorgverbreding te realiseren, te werken aan preventie, rond verbondenheid, ondernemingszin... bewijst dat we niets op z’n kop hebben gezet. Integendeel, het E.G.O. is goed ingeburgerd. Anders had het al die kansen niet gehad om zich

¹ We baseren ons op hierbij op de bedenkingen van Lieven Desmet, geformuleerd in het artikel: De Smet, E. & Van de Voorde M. (21 april 2004). Ervaringsgericht onderwijs. Tegen knuffelpedagogie. *Kerk en Leven*, 17, jg., 12-13.

² Dienst Voor Onderwijsontwikkeling.

te ontplooiën en die graad van verspreiding te hebben. Vanwaar komen die aantijgingen dan? We moeten niet ontkennen dat wie strak vasthoudt aan een traditionele benadering zich door het E.G.O. bedreigd voelt. Maar intussen moet het wel duidelijk zijn dat we geen revolutie prediken en net een stap voor stap ontwikkelen van kwaliteit als ideaal stellen.

“Het E.G.O. is geen pedagogie maar een ideologie”

Deze bedenking duikt af en toe op. Het ervaringsgericht onderwijs is echter ontwikkeld in een academische context, in de schoot van een onderzoekseenheid binnen de K.U. Leuven. Doorheen het hele traject werd er geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek, in het uitzuiveren van concepten, in het ontwikkelen van instrumenten. In 1979 was E.G.O. reeds object van een doctoraat. We hebben ons onderworpen aan de eisen die aan wetenschappelijk werk worden gesteld. We hebben nagegaan of onze instrumenten betrouwbaar zijn en valide. Over het E.G.O. zijn meer dan honderd verhandelingen gemaakt door studenten onderwijskunde, die aan dezelfde wetenschappelijke eisen moeten voldoen als de andere verhandelingen. Het gedachtegoed is ook gepubliceerd in internationale wetenschappelijke tijdschriften. Ideologisch geladen stukken komen daar gegarandeerd niet in voor. Een ideologie onttrekt zich aan dit soort van ernstige analyse.

“Elke goede leerkracht weet dat je moet vertrekken bij het ontwikkelingsniveau van het kind. Het E.G.O. vertelt hier niets nieuw.”

Ja, het E.G.O. wil aansluiten op het ontwikkelingsniveau van het kind. En ja, “dat weet elke goede leerkracht”. Maar daarmee is de kous niet af, want aansluiten bij het ontwikkelingsniveau van een kind gaat niet vanzelf. Het heeft jarenlang intens onderzoek vereist in nauwe samenwerking met het praktijkveld om duidelijk te krijgen hoe we dat het best aanpakken. We hebben energiek gezocht naar manieren om kinderen door observatie beter te begrijpen om van daaruit het aanbod te verbeteren? Die know-how wordt nu door leerkrachten via onze publicaties en vorming opgepikt.

“Het E.G.O. gelooft dat het kind alles leert uit eigen beweging.”

Nee, absoluut niet. Want dan waren we gauw uitgepraat; dan was er geen onderwijs nodig en ja, dan zou je de school wel kunnen afschaffen. De school is onmisbaar. Precies omdat ontwikkeling bij mensen tot stand brengen een heel complexe zaak. Het meesterschap dat leerkrachten nodig hebben om goed onderwijs te realiseren is niet min! De uitdaging waarvoor ze staan is juist de krachten aan te spreken die in kinderen schuilen om ‘leren in de diepte’ mogelijk te maken. Welnu, we weten nu met zekerheid dat iemand helpen ontwikkelen geen eenrichtingsverkeer kan zijn. In de meest actuele visies op onderwijs spreekt men van ‘coöperatief leren’. Het leren gebeurt in wisselwerking. Leerkrachten en kinderen programmeren elkaar. Beiden nemen in grote mate initiatieven en engageren zich ten volle. Dat is het model van de toekomst.

“Betrokkenheid is niet alles. Ook extrinsieke motivatie is nodig om een kind tot leren te brengen.”

Extrinsieke motivatie is iets doen, niet omdat het je interesseert maar omwille van andere motieven zoals: rijk worden, macht verwerven, of anderen niet voor het hoofd stoten, mensen blij willen maken, succes ervaren... Dat kan mensen tot heel wat motiveren. Op school bestaat extrinsieke motivatie uit: kost wat kost de eerste willen zijn, de beloning die je thuis is beloofd krijgen door goed te presteren, je inspanssen omdat je ervan droomt later weet ik wat te worden of je best doen uit angst voor falen en voor de straf die ermee verbonden zal zijn. Al die motieven kunnen helpen. Maar als het om echt ‘leren’ gaat, om het vergroten van inzicht, om het ontwikkelen van vaardigheden, om echt competent worden in allerlei gebieden, dan stelt het E.G.O.: alsjeblief zorg ervoor dat dit kind/die persoon intrinsiek gemotiveerd is. Dat hij/zij er helemaal voor gaat. Dat de concen-

Als E.G.O.-leerkracht speel je een onmisbare rol in de ontwikkeling van kinderen omdat je:

- *meebouwt aan een krachtige leeromgeving*
 - die alle ontwikkelingsdomeinen bespeelt
 - met activiteiten en materialen, aangepast aan de uiteenlopende ontwikkelingsniveaus
 - die via observatie afgestemd zijn op wat kinderen boeit
 - die door de eigen houding en manier van zijn kinderen binnenleidt in de cultuur van de samenleving;
- *een begeleidingsstijl hebt waarbij je*
 - via stimulerende tussenkomsten zorgt dat activiteiten verrijkt worden, intenser, boeiender worden
 - oog hebt voor de beleving van kinderen, waardoor ze een krachtig signaal krijgen dat er begrip en aanvaarding is voor hun emotionele noden
 - autonomie durft te verlenen, waardoor kinderen de ruimte en steun krijgen om tot zichzelf-sturende personen uit te groeien
 - op een systematische manier kinderen die uit de boot vallen op het spoor komt en begeleidt.

tratie absoluut is. Dat de drang om greep te krijgen op de werkelijkheid de drive is. Dat de persoon in die prachtige toestand komt van geboeid zijn, gefascineerd zijn. Een toestand waarin je bewustzijn zich helemaal geeft om intens te ervaren en de werkelijkheid volkomen in zich op te nemen... Intrinsieke motivatie is niet alleen aangenaam voor de lerende (én voor de leerkracht die het weet uit te lokken). Het is ook absoluut noodzakelijk als je deep-level-learning wil! De energie die daarbij vrij komt dient voor iets: ze verandert de manier waarop een persoon de wereld bekijkt en ermee omgaat. Ze maakt hem of haar écht competent. Niet alleen op school maar in het 'volle leven'.

“Het E.G.O. zoals Leuven dat bedoelt, wordt eigenlijk nergens volledig toegepast.”

Wat is het E.G.O.? Zeker geen aanpak die in een soort van receptenboek staat uitgeschreven, zodat je makkelijk de scheidingslijn kan trekken tussen die die het doen en die die het niet doen. Met zo'n model zou je geen goed onderwijs kunnen maken. Het E.G.O. biedt wel een kader, begrippen, praktijkprincipes, werkvormen en instrumenten die ontwikkeld zijn door in de klas, samen met leerkrachten grensverleggend bezig te zijn. Het E.G.O. is dus een open project. Het nodigt uit. Het geeft een richting aan. Het wil inspireren. In de kern komt het neer op: mensen, probeer in de school waar je bent, met het team dat er is, in de infrastructuur die er is, met het programma dat jullie leidraad is, met het materiaal en de handboeken die er zijn, en met de kinderen die je hebt, alles te doen wat kan om een positief klasklimaat te scheppen, het welbevinden van elk kind (het zich thuis voelen, zichzelf kunnen zijn, als persoon gedijen in de groep) te waarborgen en betrokkenheid tijdens lessen en activiteiten zo hoog mogelijk te maken. Dat bij het realiseren van dat doel gigantische verschillen tussen leerkrachten bestaan ontken ik niet. E.G.O. is geen kwestie van alles of niets. Het is een groeipad opgaan dat eigenlijk geen einde kent. Dat is het mooie eraan: iedereen is welkom! Iedereen mag meedoen! Ieder die zich kan vinden in de grondidee dat je kwaliteitsvoller onderwijs krijgt als kinderen zich o.k. voelen én geboeid bezig zijn maakt deel uit van de E.G.O.-club – waar je ook in je praktijk staat. Er zijn geen voorwaarden als: “indien je de hele dag geen keuzevrijheid geeft of niet met ‘open’ projecten werkt hoor je er niet bij!”. We respecteren dat elke individuele leerkracht, elk team hun eigen traject te lopen hebben. Als er maar een overeenstemming is over de richting die het uit moet gaan. Aan de andere kant zijn de leerkrachten die model kunnen staan voor het E.G.O., door wat ze in hun praktijk doen, het klaarste bewijs dat E.G.O. geen utopie is.

“Ze [E.G.O.] overschatten het kind door de idee dat het uit zichzelf zal komen tot leren van wat de samenleving uiteindelijk van het onderwijs verwacht: rekenen, lezen en al die andere dingen die een kind niet graag doet. Ze onderschatten tegelijk het kind door te zeer het welbevinden te benadrukken. (Van de Voorde, p. 13, 2004).”

Overschat het E.G.O. het kind? We zeiden het toch al: zonder de inspanningen van de leerkracht zien we niet hoe kinderen zich ten volle zouden kunnen ontplooiën. Tegelijk geloven we in de groeikracht van kinderen. De dagdagelijkse praktijk bevestigt ons daarin. Zelfs bij baby's en peuters, staan we verbaasd over wat ze in hun mars hebben.

Onderschat het E.G.O. de kinderen door zoveel belang te hechten aan welbevinden? Men lijkt te suggereren dat we daarmee kinderen in de watten leggen, elk obstakel voor hen wegnemen, alsof nastreven van welbevinden gelijk zou staan met het verwennen van kinderen. Natuurlijk is er in het E.G.O. oog voor de behoefte van kinderen aan warmte en aanvaard worden als persoon. Maar daarom het E.G.O. tot knuffelpedagogie herleiden is toch wel absoluut misplaatst. Welbevinden wil zeggen dat kinderen zo met hun omgeving kunnen omgaan dat de basisbehoeften bevredigd worden. Dat vraagt veel van het kind zelf. De basisbehoefte 'erbij horen' vergt dat je sociale competentie ontwikkelt, leert hoe anderen te benaderen en beseffen dat je ook met de behoeften van anderen rekening moet houden. De basisbehoefte 'jezelf als competent ervaren' vereist dat je

je in activiteiten engageert en je daarin kan vastbijten. Bij ons begrip 'zelfsturing' vermelden we als eerste component de 'wilsfactor'. Als je bij elk obstakel opgeeft kan je geen levenskwaliteit realiseren! Kortom: welbevinden krijg je niet door een omgeving die op alles toegeeft. Het vraagt ook iets van de persoon zelf: een actieve participatie en ontwikkeling van vaardigheden en attitudes. Daar werken we aan in het E.G.O. wanneer we merken dat kinderen niet tot welbevinden komen.

"Is betrokkenheid wel een goeie conditie om leren te garanderen?"

Heel vreemd toch dat betrokkenheid in vraag wordt gesteld. Niet nieuw evenwel is dat sommige leerkrachten in de lagere school zich wel eens lieten ontvallen dat betrokkenheid nastreven pure luxe is. Je mag al blij zijn als er aandacht is. Maar hier is de toon nog anders: leren moet onvermijdelijk pijn doen, vindt men. Wel spijtig als je gaat beseffen wat betrokkenheid echt is. Betrokkenheid is immers een heel bijzondere toestand. Eén waarin men in een activiteit helemaal opgeslorpt is, mentaal tot het uiterste 'in touw' is. Het is pure geestelijke kracht. Zo'n toestand krijg je maar als kinderen iets op hun weg vinden dat hen voldoende uitdaagt, nieuw genoeg is, prikkelt tot grensverleggend bezig zijn, en vooral gepaard gaat met de beleving dat je greep op de werkelijkheid sterker wordt. Moet er meer zijn? Het is eigen aan betrokkenheid dat je je aan de grens van je mogelijkheden beweegt, als kind of volwassene, als persoon met een mentale handicap of als hoogbegaafde. Het is net op dat punt dat groei kan plaatsvinden. Het IS de 'zone van naaste ontwikkeling'. Daarom is betrokkenheid een directe aanwijzer voor het zich voltrekken van diepgaand leren. We maken daarbij geen uitzondering voor de zwakke kinderen. Ik kan dan ook niet akkoord gaan met de volgende uitspraak: *"De promotoren van ervaringsgericht onderwijs zijn terecht bezorgd om de zwakke kinderen. Wetenschappelijk onderzoek bewijst echter dat precies zwakke kinderen, om er te geraken, die dingen nodig hebben die niet uit henzelf komen: discipline en sturing (Van de Voorde, p. 13, 2004)."* Dat net deze kinderen extra nood hebben aan "discipline" vind ik erg ongelukkig. Zij hebben recht op dezelfde kwaliteit in onderwijs als andere kinderen. Namelijk: een leerkracht die hen loodst naar de hoogten van intrinsiek gemotiveerd, intens bezig zijn. Dat dit ook voor hen mogelijk is, kunnen leerkrachten uit het buitengewoon onderwijs getuigen.

"In het buitenland stapt men steeds meer van het E.G.O. af, omdat het een ramp is."

Integendeel. Ervaringsgericht onderwijs, dat kunnen we nu rustig zeggen, heeft zich in de voorbije dertig jaar ontwikkeld tot een krachtige vernieuwing, met een concept dat wereldwijd meekan met de meest geavanceerde modellen. De internationale verspreiding van de ervaringsgerichte benadering neemt steeds grotere vormen aan. Minstens zes gerenommeerde onderzoeksinstituten in andere landen werken met de schalen voor welbevinden en betrokkenheid. De 'doos vol gevoelens' heeft zijn weg gevonden in de U.K., Portugal, Kroatie, Duitsland en Zuid-Amerika. Engeland is zich aan het herstellen van de directieve aanpak onder Thatcher van de jaren '80 en '90 en vanuit het beleid plaatst men het sociaal-emotionele hoog op de agenda. In de voorbije twee jaar hebben we alleen al in de U.K. – op uitnodiging van beleidsverantwoordelijken voor de onderwijssector meer dan 30 conferentiedagen verzorgd in 20 locaties (van Dublin tot Dover en van Exeter tot Windermere). De aanvragen blijven binnenstromen. In Nederland hebben de Fontys-hogescholen – een van de belangrijkste opleidingsinstituten – een Expertiscentrum rond E.G.O. in samenwerking met Leuven opgericht. Ze vormen de spil van het succes en de verspreiding van E.G.O. in Nederland. De bewering dat men er in de ons omringende landen "van af stapt omdat het een ramp is", rijmt niet met de feiten.

Tot slot

Met zijn uitgangspunten en concepten biedt het E.G.O. voor vele leerkrachten een steun om de problemen van deze tijd aan te pakken. Om er maar enkele te noemen: de demotivatie die je bij jongeren in het onderwijs aantreft, de problematiek

van zelfdoding in Vlaanderen, de grote nood aan het ontwikkelen van de basis-attitude van verbondenheid, enz...

Van een terugkeer naar het traditioneel onderwijs waarin leerkrachtsturing als enige weg wordt gezien, valt ten aanzien van deze problemen weinig heil te verwachten. Om die aan te pakken is een eigentijdse benadering nodig. Eén die het leven zelf verwelkomt, waar plaats is voor vreugde, plaats voor het vieren van groei en voor het genieten van de bijdrage die je kan leveren om de vele mogelijkheden die in mensen en kinderen schuilen tot ontplooiing te brengen. Vele leerkrachten in Vlaanderen en daarbuiten zijn daarvan overtuigd en bouwen dagelijks gedreven verder aan beter onderwijs en geloven in deze 'mission'. Maar dat maakt van het E.G.O. natuurlijk nog geen sekte!

Ferre Laevers

hoofddocent aan het Departement

Pedagogische Wetenschappen van de K.U. Leuven

